

Історико-географічні аспекти розвитку та поширення релігій на Закарпатті

Студ. IV курсу Симулик К. М., керівник канд. ек. наук, доцент Славик Р. В.

Дослідження релігійного простору сприяє пошуку ефективних інструментів у вирішенні глобальних проблем, що постали перед людством та Україною, зокрема. Більш того, наукове вивчення загальних закономірностей перебігу процесів формування релігійного простору та його впливу на суспільні процеси, територіальні організації, сприятиме розробленню стратегій розвитку регіонів, особливо для поліетнічних територій.

Ключові слова: географія релігій Закарпаття, конфесійна структура Закарпатської області, георелігійна ситуація Закарпаття.

Постановка проблеми:

Релігійне питання є також важливим та хвилюючим не лише для віруючого населення України, але й для представників нашої державної влади. Суспільно-географічні дослідження релігійного простору особливо актуальні, так як вони дозволяють чітко виділити та простежити територіальні відмінності у релігійному просторі та релігійній активності населення, зрозуміти причини зародження релігійних конфліктів та розробляти шляхи їх зменшення та прояву.

Виклад основного матеріалу:

Релігійно-географічний район (РГР) – це регіон України, на території якого проявляються стійкі специфічні ознаки (властивості, особливості) релігійної сфери, що сформувалися під впливом історичних та сучасних чинників і які відрізняють його від інших регіонів. Крім РГР, виділяються й інші елементи територіальної структури релігійної сфери – релігійно-географічні вузли, центри і ядра та пункти. В основі їх виділення лежить функціональна неоднорідність корінних ланок концентрації релігійного життя, їх територіальне поєднання та функціональні зв'язки (в межах одного чи кількох поселень), а також територіальне поєднання самих поселень.

В Україні виділяють такі релігійно-географічні райони (РГР): 1. Галицький РГР; 2. Західно-Волинський РГР; 3. Закарпатський РГР; 4. Буковинський РГР; 5. Волино-Подільський РГР; 6. Центрально-Північний РГР; 7. Центрально-Південний РГР; 8. Кримський РГР; 9. Східний РГР [5].

Релігійно-церковне життя на Закарпатті визначається певними особливостями, що пов'язані з культурно-історичними традиціями. Тут перехрещуються не лише політичні, економічні, національні, але й релігійні інтереси сусідніх держав: Словаччини, Угорщини, Польщі та Румунії. І саме духовенство завжди було єдиним більш-менш освіченим суспільним станом, яке впливало на формування ідентичності жителів Закарпаття. Воно і виступало тим посередником між вірними і державами, в яких історично перебувало Закарпаття. Ідентичність народу довгий час жевріла в обряді

Церкви, безпосередній участі у Літургії, церковнослов'янській мові та завдяки своїм пастирям.

Специфіка історії релігії Закарпаття у порівнянні з рештою України полягає у відірваності Закарпаття від інших земель. Навіть сам термін «Закарпаття» – винахід галицьких українців – адміністративно утвердився у радянську добу. До того часу в історичних працях місцевих дослідників ніде не згадується «Закарпаття». У джерелах та інших працях згадується Руська Марка, Верхній край Угорщини, Підкарпаття, Руська Крайна, Підкарпатська Русь, Карпатський край та інші. Це історичний факт. Звичайно, для зручності історики й зараз користуються терміном «Закарпаття» для означення відповідної території, хоча це не є науковий термін.

Варто зазначити, що на формування світогляду та менталітету місцевих українців значно вплинуло перебування краю в складі інших держав.

За своїм національним складом населення Закарпатської області надзвичайно розмаїте. На теренах Закарпаття проживають представники понад 100 національностей. Згідно перепису населення 2001 року тут налічується 1010,1 тис. українців (80,5%), 151,5 тис. угорців (12,1%), 32,1 тис. румун (2,6%), 31,0 тис. росіян (2,5%), 14,0 тис. ромів (1,1%), 5,6 тис. словаків (0,5%), 3,5 тис. німців (0,3%), а також 1540 білорусів, 565 євреїв, 518 поляків, 490 вірмен та інші, що також складає досить важливий вплив на конфесійну приналежність жителів краю [7].

Найбільшу мережу в Закарпатському краї станом, на 1 січня 2019 року, мають Українська православна церква Московського патріархату (670 організації), Мукачівська єпархія греко-католицької церкви (466), Римокатолицька церква (102), релігійні організації Свідків Єгови в Україні (162) та Закарпатська реформатська церква (117)

Така ситуація дещо відрізняє Закарпатську область від загальної ситуації по Україні. Річ у тому, що розподіл церковно-релігійних організацій за конфесійною ознакою свідчить про домінування в Україні православ'я – до нього входить 51,8% від загальної кількості релігійних осередків країни. Натомість на Закарпатті православних громад наразі тільки 755, тобто менше половини (загалом станом на 2019 рік на Закарпатті – 1977 релігійних організацій 37 віросповідань, в порівнянні з 2014 роком – їх було 1845). Причому, якщо загалом по Україні мережа Української православної церкви МП становить 67,4% православних громад країни, то на Закарпатті у православ'ї УПЦ МП має тотальне домінування – 94,1% [2].

Поліконфесійний характер Закарпаття був зумовлений його багатонаціональним складом населення. Відповідно до Звіту про мережу релігійних організацій в Закарпатській області станом на 1 січня 2019 року (див. Додаток Б) серед 1977 релігійних організацій, які діють в області: 1731 релігійна громада, 61 монастир, 7 духовних навчальних закладів, 9 місіонерських товариств, 7 релігійних братств, 3 релігійні центри та 15 релігійних управлінь. 1977 релігійних громад обслуговує 1993 служителі, серед яких 82 є священиками-іноземцями [4].

Ще одна специфіка Закарпаття – розвиток релігійних організацій Свідків Єгови в Україні та Закарпатської реформатської церкви, а також мережі Римо-католицької церкви. Остання на Закарпатті посідає п'яту позицію за кількістю релігійних організацій, хоча загалом по Україні – сьому.

Якщо говорити про спадок минулих років історії то традиційні Церкви на Закарпатті відстоюють власні давні звичаї, перевірені часом. Неорелігії, відповідно, не мають такого досвіду і спираються радше на повсякденні процеси глобалізації. Традиційні ж Церкви і протиставляють новим релігійним течіям свої якості, котрі з плином віків важко заперечити.

Протестантські, іудейські, язичницькі та інші неорелігійні громади в області становлять 813 зареєстрованих релігійних організацій. До складу обласного об'єднання євангельських християн-баптистів належить – 75 релігійних громад, 3 місії та духовний навчальний заклад. Об'єднана християнська євангельська церква Живого Бога нараховує 46 релігійних організацій; обласного об'єднання християн віри євангельської-п'ятидесятників – 50 релігійних громад та 2 місіонерських товариства. Релігійний центр Свідків Єгови в Закарпатській області нараховує 162 релігійні громади (з яких 144 – незареєстровані), Українська уніонна конференція церкви адвентистів сьомого дня нараховує 51 релігійну громаду, Закарпатська реформатська церква – 113 релігійних громад [14].

Відповідно до зареєстрованих статутів в Закарпатській області діють 13 іудейських релігійних громад, 28 інших православних релігійних громад (УАПЦ – 24; Руська старообрядницька церква (Безпопівська згода) – 1; Незалежні православні громади – 3), 2 громади язичників, по одній діючій – буддистів, мусульман, товариства свідомості Крішні, Вірменської апостольської церкви [4].

Поширення протестантських релігійних організацій простежується в кожному з районів області, проте їхня частка в різних районах неоднакова. Найбільше громад такого роду зареєстровано в Тячівському районі області, їхня кількість становить 63 громади (32,7%)

Всім без виключення національним меншинам створено відповідні умови для сповідування своєї релігії. Загалом, міжконфесійна ситуація в області стабільна та прикладово, толерантна. Релігійним організаціям національних меншин створено сприятливі умови для задоволення їхніх релігійних потреб згідно власних історичних та етнокультурних традицій. Вони на 80% забезпечені культовими спорудами. Їм надається і різноманітна допомога та сприяння у здійсненні зв'язків з одновірцями за кордоном, отриманні від них фінансово-матеріальної та іншої допомоги.

Представники християнських конфесій краю представляють при Закарпатській ОДА «Раду Церков і релігійних організацій краю». Традиційно щороку відбуваються передвеликодні та передріздвяні зустрічі керівництва області із очільниками та представниками християнських конфесій. Єпархії постійно беруть участь у спільних міжконфесійних наукових, соціальних та місіонерських проектах.

Проведене дослідження засвідчує, що в Закарпатській області протягом останніх десяти років динаміка зростання кількості релігійних організацій характеризується щорічним їх збільшенням у середньому на 15 релігійних організацій (близько 1 відсотка).

Релігійно-церковне життя області відроджується на поліконфесійній основі. Це і визначає строкатість сучасної міри поширення релігійних організацій на Закарпатті. Конфесійна та георелігійна ситуація характеризується складністю, динамічністю та мозаїчністю, які відбивають напруженість сучасного релігійного процесу, і потребує постійного вивчення.

Висновки:

В Закарпатській області повноцінно забезпечується проведення державної політики щодо релігії й церкви, дотримання релігійних прав і свобод, забезпечення громадянам права на вільне задоволення своїх релігійних потреб, впровадження духовно-релігійних цінностей у суспільне життя, зміцнення порозуміння й терпимості релігійних організацій різних віросповідань.

Закарпатська область – це регіон України, який відрізняється високою релігійною активністю, що проявляється високими показниками забезпеченості населення релігійними громадами та населених пунктів (громад на один населений пункт).

Список використаних джерел:

1. Божук Т.І. Перспективи розвитку релігійного туризму в Закарпатті / Т.І. Божук // Сталій розвиток Карпат : сучасний стан та стратегія дій : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 2006. – С. 115-118.
2. Географія релігій в Україні: Моногр. / А. С. Ковальчук ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2003. – 308 с.
3. Голюков А.П., Черномаз П.О., Казакова Н.А. Словник-довідник суспільно-географічних термінів. – Харків, 2000. – 48 с.
4. Данилюк А. Історико-культурні туристичні ресурси України. Навчально-методичний посібник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 82 с.
5. Закарпатська обласна державна адміністрація // Реєстр релігійних громад. Режим доступу: <https://carpathia.gov.ua/religion?page=12>
6. Замятина Н.Ю., Митин И.И. Гуманитарная география // [Электронный ресурс]. Большая российская энциклопедия. Режим доступа: <https://bigenc.ru/geography/text/1935501>
7. Історія релігії в Україні : Навчальний посібник. // Від. редактор: А.М. Колодний, П.Л. Яроцький. – К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. – 735 с.
8. Кислюк К.В., Кучер О.Н. Религиоведение. Учебник для высш. учебных заведений. – Изд. 3-е, доп. Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 512 с.